

מגלים עולמות

באור החיים הקדוש

עיון בפירוש האור החיים הקדוש מתוך הספר עקבי דרך

וירא

קדושת האכילה

בדברי האור החיים הקדוש מבואר, כי אברהם אבינו הכיר באורחיו שהם מלאכים - בריות רוחניות:

רבי בחיי ב"ר אשר

נולד בספרד בשנת ה"א ט"ו, תלמידו של הרשב"א בברצלונה [רבנו בחיי בן יוסף אבן פקודה בעל 'חובות הלבבות', קדם לו בכמאתיים שנה].

פירושו על התורה, נקרא בשם "מדרש רבנו בחיי", ומבוסס בעיקרו על פירוש הרמב"ן על התורה, והרחבת ביאור דבריו, אך יש בו גם תוספת מרובה של דברי מדרשים והסברים על פי הקבלה. לחלק ממדרשי חז"ל וביאורי הקדמונים המובאים בפירושו, אין לפנינו היום שום מקור אחר.

נוסף על הביאור לתורה, כתב את הספר 'כד הקמח', המכיל דרשות מוסריות על שישים מצוות הקשורות לאמונה ולמידות, כמו בטחון בה' ואהבת ה', גאווה, חנופה, תשובה ועוד, וכן על מועדי השנה.

כמו כן, כתב את הספר 'שולחן של ארבע', על הלכות סעודה על פי ההלכה, המוסר והקבלה. וכן פירוש על מסכת אבות. ספרים אלו נדפסו בכתבי רבנו בחיי, בהוצאת מוסד הרב קוק.

רבנו בחיי נפטר בסרגוסה שבספרד בשנת ה"א ק', ויש מסורות שונות בקשר לקבר המיוחס לו, הנמצא בגליל, בסמוך לקברו של חבקוק הנביא.

1. פרשת וירא, אור החיים הקדוש, ספר בראשית פרק יח, פסוק ב

וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו. ואומר נצבים, לומר כי אברהם להכרתו במשרתי עליון, הכיר בהם שהיו ממונים על דבר, פירוש הכיר בהם שהיו שלוחים אל אברהם לצורכו.

מכאן השאלה המתבקשת, אם הכיר בהם שהם מלאכים, היאך האכילם במזון גשמי.

מחמת קושיא זו, ביאר האור החיים הקדוש, כי אברהם אבינו אמר למלאכים, שיקחו מעט מים וכן פת לחם בבחינת "פנימיות התורה", ואין זו סעודת לחם כפשוטה:

2. אור החיים הקדוש, שם פסוקים ג-ה

עוד ירמוז ענין הנוגע למלאכים, שיקחו מעט מים שהיא התורה, ולהיות כי התורה יש בה בחינת הפשט ובחינת הפנימיות. והנה המלאכים שבאו בדמות אנשים, הוא גוף שברא להם ה' רוחני מהגלדת האווירים. ובערך עצמות המלאך יחשב גוף, ויתייחס אליו בחינת רגל כידוע הטעם ליודעי חן. ורמז להם שיקחו מעט מים מפשטי התורה, ויטהרו בו רגליהם שהוא בחינת גוף הניכר עליהם. וישענו תחת העץ שהיא התורה, שנקראת עץ חיים (ויקרא רבה לה, ו). ולזה אמר ה'עץ בה"א הידיעה. גם אמר להם שיקחו פת לחם, הוא בחינת פנימיות התורה, ויסעדו בו פנימיותם, והוא אומר לַבָּכֶם.

אולם בהמשך דבריו העיר האור החיים הקדוש, כי פירוש זה אינו "פשוטו של מקרא", ולכן ביאר את מאכלם של המלאכים באופן אחר:

3. אור החיים הקדוש, שם

פי על פן עֲבָרְתֶם על עֲבָרְתֶם, פירוש כדי שלא יאמרו איך מזמינים לאכול אחר שהכיר בהם היותם משרתי עליון. כי הגם שפירשונו שיוכח בדבריו אל הרוחניות, עם כל זה הפשט אינו נעקר. וגם במאכל יש סודות מופלאים, כאמור (משלי יג, כה) צְדִיק אֹכֵל לֶשְׂבַע נֶפֶשׁוֹ, לפנימיות הרוחניות.

4. רבי יעקב זילברכט, עקבי דרך, פרשת וירא

מצאנו בדברי רבי עקיבא במסכת יומא (עה, א), בחינת "מזון" גם אצל המלאכים, כדבריו אודות המן: "לָחֶם אֲבִירִים אֶכֶל אִישׁ (תהלים עח, כה), לחם שמלאכי השרת נזוונים ממנו". נמצא כי יש מזון שכל מהותו "פנימיות רוחנית". ובחינה זו היא בכל מזון שיש בו "סודות מופלאים", דהיינו "הפנימיות הרוחנית" שבו. ואף מזונם של המלאכים אצל אברהם אבינו, היה ב"פנימיות הרוחנית" הנמצאת במאכל.

נראה להוסיף ביאור בדברים, כי בחינה זו של "צדיק אכל לשבע נפשו" - בפנימיות הרוחנית, נעוצה בבריאת האדם נשמה בגוף, ובשל כך קיומה הרוחני של הנשמה תלוי באכילה ושתייה הנצרכים לגוף, וכפי שכבר נתייחד בדברי רבותינו הראשונים:

5. פרשת עקב, ספר דברים, פרק ח פסוק ג

וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעֹבָה וַיֵּאָכֵל אֶת הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא יָדְעָתָ וְלֹא יָדְעוּ אֲבֹתָיִךְ לְמַעַן הוֹדִיעָךָ פִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם פִּי עַל כָּל מוֹצָא פִּי ה' יִחְיֶה הָאָדָם.

6. רבי אברהם אבן עזרא, שם

מוצא פי ה', כמו מה שגזר, כמו הדבר יצא מפי המלך. והטעם כי על הלחם לבדו לא יחיה האדם, רק הכח או עם הכח הבא מהעליונים במצות ה'. וזה פירוש מוצא פי ה'.

7. רבי בחיי ב"ר אשר, פירוש התורה שם

על הלחם שהאדם רגיל בו, אין חיותו של אדם בו לבדו, בלתי הכח המצמיח אותו, והוא מזלו וכוחו. וכמו

לזכר ולעילוי נשמת

הר"ר דוד פישל
בן יחיאל מיכל ז"ל

נלב"ע י"ב מרחשון תשע"ב

תנצב"ה

מחשבה נוספת

המקור הרוחני "מתגשם" על ידי התורה

לכשנתעמק בדברים, נמצא כי שורש המאכלים ופנימיותם הרוחנית שהוא "מוצא פי ה'", משתלשל ממקורו העליון באמצעות התורה, כפי שכתב האור החיים הקדוש (ויקרא יח, ב) בדבריו המופלאים, בביאור הכתוב (תהלים מ, ט) "ותוֹרַתְךָ בְּתוֹךְ מִצְרַיִם", וזה לשונו: "דע כי כל הצומח, בין בדברים הכרחיים לחיות הנפש, בין בדברים הסגוליים בעולם, בין בדברים שהם תענוגי אדם, שורש הכל והיוויו הוא מהתורה, אשר היא אם הכל. וכשם שבתורה פרד"ס, כן מאכלים של עולם הזה. וכשם שבעשבים יש דברים סגוליים וטבעיים, כן יש בתורה מצוות סגוליות וכו'. והקדמה זו גדולה ויקרת הערך, וכתבתי ראשי פרקים להבינך ואומר ותוֹרַתְךָ בְּתוֹךְ מִצְרַיִם. כי כל האוכל אשר יאכל יסוד חיותו שבה נתהווה וגדל הוא מיניקת הקדושה שהיא התורה. ומעת פגם אדם הראשון ונתערב טוב ורע, בכל אוכל תמצא חלק מהרע. ולזה צוה ה' על ערלת האילנות, ולזה גדל עם החטה מוץ ותבן וסובין הנזרקים, והבדילנו ה' מכמה דברים אשר שלט בהם חלק הרע, לבל שקץ נפש הנבחרת. ולזה כשאדם אוכל דבר המותר, כאילו נהנה מאור העליון ממאורי אור תורה, אלא שנגשם לצד הצלחת יסודי ארץ, שצריכים מזון כפי הכנתם והרכבתם. וזה אומר ותוֹרַתְךָ בְּתוֹךְ מִצְרַיִם, בזה גבר חפצו ותשוקתו לעשות רצונו יתברך, כי אין רע בקרבו המסיר חפץ הערב לנפש".

דברי האור החיים הקדוש כי "שורש הכל והיוויו הוא מהתורה שהיא אם כל", מפורשים במאמר הזוהר הקדוש (תרומה דף קס"א ע"ב) "קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא". ומצאנו תוספת הטעמה בענין זה בדברי האור החיים הקדוש (בראשית א, א, אופן ו) שכתב: "עוד תתפרש "בראשית", על דרך אומר (משלי ח, ל) וְאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אֱמוּנָה, ודרשו ז"ל (בראשית רבה א, א) אל תקרי אמון אלא אומן. והוא עצמו שרמז הכתוב תחילת דבר ה' והודיע בריאת עולם הודיע במה בראה, ואמר בתורה בראה, כי הוא האומן. והוא אומר (ירמיה לג, כה) כֹּה אָמַר ה' אֵם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקוֹת שָׁמַיִם וְאֶרֶץ לֹא שָׁמַתִּי".

שאמרו חז"ל (בראשית רבה י, ו) אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה, מכה אותו ואומר לו גדל. שנאמר (איוב לח, לג) הֲיִדְעַתָּה חֻקוֹת שָׁמַיִם אִם תִּשְׁטְרוּ בְּאֶרֶץ. ואותו כח המצמיח יש לו כח אחר ממונה, ואותו כח אחר, יש לו כח גבורה מושל עליו, שהוא מעמידו ומקיימו. וכן מכח לכה, עד הסיבה העליונה, שהוא כח הכוחות כולן וגבוה על כל גבוהים, והוא מקור חיים וחיות כל חי. שהרי ישראל כל ארבעים שנה במדבר, לא אכלו לחם וחיו. זהו על פל מוֹצֵא פִי ה' יחיה האדם, כלומר על הכח הנגזר מפי עליון, כלשון הַדָּבָר יֵצֵא מִפִּי הַפֶּה (אסתר ז, ח), שפירושו גזר. וכל הכוחות האלו האמצעים קראם הכתוב מוֹצֵא פִי ה', כלומר כי הם כולם נגזרים ויוצאים מכוחו.

8. רבי ישעיה הלוי הורביץ, השל"ה הקדוש, שער האותיות, קדושת האכילה, אות א-ב

וכתב בראשית חכמה, האוכל מדברים המותרים ואכילתו לשם שמים, שורה רוח צד הקדושה והטהרה, והנפש נהנית מהאכילה ההיא מצד הקדושה שבה, והיינו צְדִיק אֶכַל לְשִׁבְעַ נְפִשׁוֹ (משלי יג, כה). כי לפי פשוטו קשה, מאי לשובע נפשו, שהרי הנפש היא רוחנית. אלא הענין, שבאכילה עצמה יש בה צד קדושה, ומצד הקדושה ההיא הנפש שביעה.

מבואר איפוא בדבריהם, כי הקיום האמיתי של כל המזון הגשמי בבריאה, הוא "מוצא פי ה'" - הכוח הרוחני המחייה אותו.

נמצא לפי זה, כי בכל אחד מהמאכלים בבריאה יש שני חלקים: החלק הגשמי, אותו אנו מכניסים לגופנו. והחלק הרוחני, המקיים ומחייה אותו. וחלק זה, הוא החלק המשביע את הנפש, כפי שנתבאר לעיל.

על סודות מופלאים אלו של הפנימיות הרוחנית הנמצאת במאכלים הגשמיים, מברכים "מפליא לעשות".

9. רבי משה איסרליש, רמ"א, אורח חיים סימן ו סעיף א

ועוד יש לפרש, שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר דבר רוחני בדבר גשמי, והכל הוא על ידי שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבו.

10. רבי אברהם אבלי גומבינר, מגן אברהם, שם ס"ק ד

ובכוונות כתוב דהנשמה נהנית מרוחניות המאכל והגוף נהנה מהגשמיות המאכל, ומכח זה קשורים זה בזה על ידי המאכל.

11. רבי שמואל קעלין, מחצית השקל שם

דאם לא כן איך יתקשר רוחני בגשמי, ואיך יתקיים הנפש בגוף על ידי אכילה גשמית, ותצא מהגוף על ידי מניעת האכילה, כי הנפש הלוא אינה נהנית מאכילה גשמית.

וכן נתבאר בדברי רבי חיים מוולוז'ין, כי הקשר בין הגוף והנשמה הוא באמצעות הכח הרוחני הטמון במזון, ונעשה אך ורק על ידי האכילה:

12. רבי חיים מוולוז'ין, רוח חיים, מסכת אבות, פרק ג משנה ג

אך ידוע דברי קדוש ה' מכוונת האלוקי מורינו הרב חיים ויטאל ז"ל על פסוק (דברים ח, ג), פי לא על הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם פִּי עַל פֶּל מוֹצֵא פִי ה'. הענין הוא, כי ודאי הנשמה אינה ניזונה מהלחם הגשמי. אך בשעה שאמר הקב"ה "תוצא הארץ דשא" וכן כל המאמרות, נוצר מהבל פיו יתברך שמו כח לדבר ההוא ומקיים הדבר. ובהעדר השגחתו וכוחו, יעדר גם גשמיות הדבר. וזה הכח המקיימו הוא רוחני. ואם כן כל מאכל מורכב משני דברים גשמי ורוחני. ולזה ירצו גם כן חז"ל באומרם (בראשית רבה י, ו), אין לך כל עשב בקרקע שאין לו מלאך ברקיע כו'. ובוהו האדם ניזון. גוף האדם ניזון מגשמיות הלחם, ורוח אלקים ניזון מרוחניות כח המקיים את הדבר. לזה אמרו לא על הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ, רצה לומר גשמיותו, רק על כל מוצא פיו יתברך שמו, כנתבאר לעיל. ולכן על ידי אכילה יחובר הגוף והנפש. מה שאין כן שאר רוחניות, כתורה ותפילה, הוא בלא גשמיות כלל, ולא יתחבר הגוף עמו.

נפלא להתבונן כי אכילה היא הדרך לחבר בין העולמות המנוגדים כל כך - רוחני וגשמי, כי המזון כולל בתוכו הן את החלק הגשמי המזין ומקיים את הגוף, והן את החלק הרוחני המזין ומקיים את הנשמה.

להרחבת העיון ולשיעור המלא בנושא זה, ראה באתר עולמות, במדור שיעורי האור החיים הקדוש, פרשת וירא

